

УДК 159.9, 355/359.42, 358.4

В.В. Пугач, І.А. Таран, В.П. Коцюба

Харківський університет Повітряних Сил ім. І.Кожедуба, Харків

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ БОЙОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЧАСТИН АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК В ХОДІ ПІДГОТОВКИ ТА ВЕДЕННЯ ПРОТИВНИКОМ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БОРОТЬБИ

У статті запропонована методика оцінки бойових можливостей частин армійської авіації сухопутних військ в ході підготовки та ведення противником інформаційно-психологічної боротьби.

Ключові слова: *армійська авіація, бойові можливості, інформаційно-психологічна боротьба.*

Актуальність теми

Постановка проблеми. Інформаційно-психологічна боротьба (ІПБ) – це система протидіючих заходів у воєнному конфлікті, які спрямовані на деструктивну трансформацію морально-психологічного потенціалу противника з метою зниження рівня

його бойових можливостей, припинення ним бойових дій та виходу його з воєнного конфлікту [1].

Досвід локальних війн та конфліктів останніх десятиліть яскраво підтвердив, що в останній час одним з об'єктів інформаційно-психологічної боротьби означився особовий склад авіаційних частин і підрозділів, і армійська авіація (АА) не є в цьому

виключенням. З великою долею ймовірності можна стверджувати про те, що при будь-якому сценарії воєнного конфлікту особовий склад частин АА Сухопутних військ Збройних Сил України стане об'єктом інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) противника як у загрозливий період, так і з початком воєнних дій. Форми, методи та засоби ІПВ противника будуть обиратися з урахуванням як характеристик самого об'єкту впливу, так і населення, що мешкає у районі дислокації цього об'єкту.

Розробка методики оцінки змін бойових можливостей авіаційних частин, у тому числі і АА, в ході інформаційно-психологічного впливу з боку противника надасть можливість відпрацювати необхідні рекомендації керівному складу щодо попереджувальних заходів та заходів по відновленню їх боєздатності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формуванню методології інформаційної (інформаційно-психологічної) боротьби достатня увага приділялася багатьма фахівцями у цій галузі [2 – 4], але характеристика об'єкту впливу ними була надана поверхово, а характер змін бойових можливостей підрозділів та частин, як результат цього впливу, не розглядався взагалі.

Метою статті є вдосконалення методики оцінки бойових можливостей частин АА Сухопутних військ Збройних Сил України, як об'єкту інформаційно-психологічного впливу з боку противника.

Основна частина

Характерні ознаки особового складу авіаційних частин АА Сухопутних військ Збройних Сил України як об'єкту інформаційно-психологічного впливу. Особовий склад авіаційних частин АА в переважній більшості складається з офіцерів віком від 20 до 45 років, які відповідають підвищеним вимогам щодо стану здоров'я, з вищою освітою, яка забезпечує високий фаховий рівень, стійку мотивацію до військової служби, високий рівень морально-психічного стану. Свій відбиток накладає й характер діяльності авіаційних спеціалістів, пов'язаний з достатнім або значним фізичним і психічним навантаженням, виконанням завдань в складних умовах та умовах близьких до бойових у поєднанні з значною часткою інтелектуальної праці.

До факторів, які визначають оцінку особового складу частин АА Сухопутних військ Збройних Сил України як об'єкту ІПВ слід віднести:

- особливості морально-психічного стану;
- групову належність та рівень групової інтегрованості військових колективів;
- етнічно-релегійні особливості військових колективів;
- суспільно-політичну обстановку в районі або регіоні дислокації авіаційної частини;

наявність психогенних втрат у підрозділах та частині при підготовці та з початком бойових дій.

Отриманий досвід останніх військових конфліктів свідчить, що значним фактором в оцінці характеру ІПВ є рівень морально-психічного стану (МПС) як військових колективів, так і окремих військовослужбовців. Морально-психічний стан можна розподілити на два взаємопов'язаних компонента: моральний та психічний.

Найбільш високий рівень МПС в авіаційній частині спостерігається у льотного складу, це обумовлено поетапним професійно-психологічним відбором кандидатів при вступі до ВВНЗ, під час навчання та допуску до першого та наступних польотів, регулярними медичними оглядами та обстеженнями і психологічною підготовкою особового складу.

Найнижчий рівень МПС спостерігається у військовослужбовців підрозділів забезпечення. Переважна більшість з них складається з військовослужбовців строкової служби та військовослужбовців за контрактом. Їх швидка ротація в зв'язку з закінченням термінів служби не дає можливості достатньо міцно сформувати військові колективи та підтримувати в них здоровий морально-психічний клімат. Не завжди достатній загальноосвітній рівень, розмиті моральні цінності сучасної молоді – все це знижує рівень МПС підрозділів забезпечення. Крім того, в підрозділах забезпечення відзначається найбільш стійкий зв'язок особового складу з населенням регіону дислокації авіаційної частини. Цьому сприяє існуюча змішана система комплектування військових частин, через місцеві військові комісаріати, військовослужбовцями строкової служби та військовослужбовцями служби за контрактом.

В переважній більшості випадків об'єктом інформаційно-психологічного впливу постає не одна особа, а соціальні групи людей. Авіаційна частина, як і будь-яка інша військова частина, може розглядатися як середня за розміром соціальна група, яка складається з окремих малих груп – підрозділів. Ці групи, які входять до складу частини, за рівнем свого розвитку можуть бути різними – від стабільно сформованих колективів (ескадрильї) до корпорацій (підрозділи забезпечення). Але не слід нехтувати і внутрішньо-груповим, неформальним розподілом авіаційної частини за професійною ознакою: керівний склад, льотний склад, інженерно-технічний склад, особовий склад підрозділів забезпечення. Кожній з цих груп притаманні свої рівні згуртованості (групової інтеграції), морально-психічного стану, професійної підготовленості. У кожній з них формуються свої традиції, а самі групи, в свою чергу, рангуються між собою.

Як свідчить досвід воєнних конфліктів останніх десятиліть, саме етнічно-релегійні протиріччя активно використовуються протиборчими сторонами під час організацій та здійснення ІПВ [4].

Враховуючи поліетнічність та поліконфесійність населення України, слід зазначити і очікувати, що саме на особовий склад який відноситься до національних і релігійних меншин нашої держави буде спрямовуватися інформаційно-психологічний вплив зі сторони ймовірного противника.

На відміну від інших військових частин, авіаційні частини дуже тісно пов'язані з існуючою інфраструктурою району своєї дислокації: економічною, соціальною, політичною, екологічною. Безпосереднє розміщення авіаційних частин до великих населених пунктів обумовлює їх взаємовплив в різноманітних сферах діяльності. За досвідом локальних конфліктів ІПВ противник може здійснювати не обов'язково безпосередньо, а через місцеве населення, що мешкає у районах дислокації військової частини, використовуючи існуючу суспільно-політичну обстановку, а саме етнічні, релігійні, соціальні, економічні або екологічні протиріччя.

З початком воєнних дій слід очікувати бойових втрат, як серед льотного складу в ході бойових вилетів, так і серед особового складу інших підрозділів, що входять до складу авіаційної частини, наприклад, під час нанесення противником ракетно-артилерійських ударів, ударів високоточною зброєю дій деверсійно-розвідувальних груп та застосуванням зброї масового ураження. Все це приведе до виникнення психогенних втрат, які також будуть враховуватися противником під час планування заходів інформаційно-психологічної боротьби.

Шляхи оцінки змін бойових можливостей частин АА Сухопутних військ Збройних Сил України в ході підготовки та ведення противником інформаційно-психологічної боротьби. Інформаційно-психологічна боротьба противника буде впливати на зниження бойових можливостей авіаційної частини, тобто її здатності виконувати завдання в конкретних умовах тактичної обстановки. Як приклад, можна розглянути ІПВ на можливості частини АА Сухопутних військ щодо терміну виконання завдань та напруженості дій (мобільності бойових дій). Кількісним показником мобільності бойових дій є час виконання поставленого бойового завдання $T_{\text{вик БЗ}}$, відлік якого починається від моменту його отримання до моменту завершення покладеного завдання [5]. Цей час витрачається на організацію, підготовку і виконання бойового польоту. З урахуванням інформаційно-психологічного впливу час виконання поставленого бойового завдання $T_{\text{вик БЗ}}$ визначається як

$$T_{\text{вик БЗ}} = k_1 \cdot T_{\text{орг}}^e + k_2 \cdot T_{\text{підг}}^e + k_3 \cdot T_{\text{викБП}}^e, \quad (1)$$

де $T_{\text{орг}}^e$ – еталонний час, який необхідно затратити на організацію бойових польотів; $T_{\text{підг}}^e$ – еталонний час, який необхідно затратити на підготовку до бойових польотів; $T_{\text{викБП}}^e$ – еталонний час, який необхідно затратити на виконання бойових польотів;

k_1, k_2, k_3 – коефіцієнти впливу, які враховують зниження бойових можливостей авіаційної частини в результаті ІПВ противника на етапах організації, підготовки і виконання бойових польотів ($k_1 > 1, k_2 > 1, k_3 > 1$).

Так коефіцієнти впливу, який враховує зниження бойових можливостей авіаційної частини в результаті ІПВ противника на етапі організації бойових польотів визначається за формулою:

$$k_1 = 1 + \sum_{i=1}^{\ell} k_i, \quad (2)$$

де ℓ – кількість факторів, які визначають ступінь впливовості особового складу авіаційної частини ІПВ; k_i – коефіцієнт, який визначає i -й фактор впливовості ІПВ противника.

Враховуючи найбільш значні фактори інформаційно-психологічного впливу на особовий склад частини АА СВ коефіцієнт ІПВ на етапі організації бойових польотів визначається по формулі:

$$k_1 = k_{\text{мп}} + k_r + k_{\text{ер}} + k_{\text{спо}} + k_{\text{пв}}, \quad (3)$$

де $k_{\text{мп}}$ – коефіцієнт ІПВ на МПС особового складу авіаційної частини; k_r – коефіцієнт ІПВ на групову інтегрованість військових колективів авіаційної частини; $k_{\text{ер}}$ – коефіцієнт ІПВ на етнічно-релігійні меншини з числа особового складу авіаційної частини; $k_{\text{спо}}$ – коефіцієнт ІПВ на суспільно-політичну обстановку в регіоні дислокації; $k_{\text{пв}}$ – коефіцієнт психогенних втрат серед особового складу авіаційної частини з початком бойових дій.

Коефіцієнт $k_{\text{мп}}$ доцільно розглянути поділивши його на дві складові: психічну та моральну

$$k_{\text{мп}} = k_{\text{п}} + k_{\text{м}}, \quad (4)$$

де $k_{\text{п}}$ – коефіцієнт ІПВ на психічну складову МПС особового складу; $k_{\text{м}}$ – коефіцієнт ІПВ на моральну складову МПС особового складу.

Коефіцієнт $k_{\text{п}}$ характеризує здатність психіки кожного військовослужбовця протистояти ІПВ, тобто його емоційну стійкість. Останню традиційно прийнято розраховувати за методикою Айзенка [6]. За цією методикою визначається рівень нейротизму (емоційної нестійкості). Статистична вибірка отриманих результатів складає:

$$C = \{C_i\} n, \quad (5)$$

де C_i – оцінка рівня нейротизму кожного військовослужбовця; n – кількість військовослужбовців, що входять до складу підрозділу (частини).

На основі отриманих результатів тестування визначається статистичне середнє значення емоційної нестійкості \tilde{C} , яке при достатньо великій вибірці можна вважати рівним математичному сподіванню [7]:

$$\tilde{C} = M[C] = \sum_{i=1}^n C_i / n. \quad (6)$$

Звідси коефіцієнт ІПВ на психічну складову МПС особового складу визначається як:

$$k_n = \frac{a}{\bar{C}}, \quad (7)$$

де a – кількість балів за методикою Айзенка, які визначають нижню межу рівня емоційної нестійкості за шкалою нейротизму ($k_n > 1$).

Коефіцієнт ППВ на моральну складову МПС особового складу k_m розраховується методом експертних оцінок за формулою (8) [8]:

$$k_m = \sum_{i=1}^n S_i W_i, \quad (8)$$

де S_i – кількість балів i -го критерію оцінки; W_i – ваговий множник i -го критерію оцінки; n – кількість критеріїв оцінки.

Значення коефіцієнту ППВ на групову інтегрованість військових колективів k_r є можливість отримувати за допомогою соціометрії де за k_r приймаємо $k_r = I_{ri}$ (I_{ri} – індекс групової інтегрованості військових колективів) [6]. Даний коефіцієнт може приймати значення $k_r \leq 1$.

Коефіцієнт, що враховує наявність та стан етнічно-релігійних меншин k_{ep} визначають за умов урахування песимістичного прогнозу, тобто всі представники етнічних та релігійних меншин піддаються ППВ з боку противника (9):

$$k_{ep} = \frac{m}{n - m}, \quad (9)$$

де m – кількість представників національних та релігійних меншин; n – загальна кількість військовослужбовців.

Даний коефіцієнт може приймати значення $k_{ep} \leq 1$.

$k_{сно}$ – коефіцієнт який враховує суспільно-політичну обстановку розраховується аналогічно k_m . Він може приймати значення $k_{сно} \leq 1$.

$k_{пв}$ – коефіцієнт психогенних втрат серед особового складу визначається за методикою наданою у [9], (і може прийняти значення) $k_{пв} = [1 \dots 1,9]$.

k_2, k_3 – коефіцієнти, які враховують зниження бойових можливостей авіаційної частини в результаті ППВ противника на етапах підготовки і виконання бойових польотів, розраховуються аналогічно коефіцієнту k_1 .

Висновки

1. Характер і результати можливого інформаційно-психологічного впливу противника на особовий склад частини армійської авіації Сухопутних військ Збройних Сил України будуть залежати від групової приналежності, особливостей морально-психічного стану, суспільно-політичної обстановки в районі дислокації військової частини, наявністю та обсягом психогенних втрат серед особового складу підрозділів у ході підготовки та з початком бойових дій.

2. Запропонована у статті методика дає можливість керівному складу авіаційних формувань здійснювати прогнозування та оцінку бойових можливостей підпорядкованих частин і підрозділів в ході підготовки та ведення противником інформаційно-психологічної боротьби.

Список літератури

1. Криворучко П.П. Морально-психологічний стан військового підрозділу: Оцінка та прогнозування / П.П. Криворучко, О.Ф. Хміляр, Р.А. Шпак, С.В. Василенко. – К.: Молода нація, 2005. – 63 с.
2. Толубко В.Б. Складові інформаційної боротьби / В.Б. Толубко, А.О. Рось // Наука і оборона. – 2002. – № 2. – С. 23-28.
3. Фомін В.О. Сутність і співвідношення понять “інформаційна безпека”, “інформаційна війна” та “інформаційна боротьба” / В.О. Фомін, А.О. Рось // Наука і оборона. – 2003. – № 1. – С. 23-32.
4. Крысько В.Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В.Г. Крысько. – Мн.: Харвест, 1999. – 448 с.
5. Тактика ВВС: учебн. / под ред. М.М. Лозова. – М.: Воениздат, 1984. – 127 с.
6. Столяренко Л.Д. Основы психологии / Л.Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 558 с.
7. Е.С. Теория вероятностей / Е.С. Вентцель. – М.: Физматлит, 1958. – 130 с.
8. Исследование операций / под ред. Дж. Моудера, С. Элмграби. Т. 2. – М.: Мир, 1981. – С. 269-271.
9. Блінов О.А. Прогнозування психогенних втрат / О.А. Блінов // Зб. наукових праць Київського військового гуманітарного інституту. – 1998. – № 1. – С. 9-15.

Надійшла до редколегії 11.09.2013

Рецензент: д-р техн. наук, проф. Г.В. Худов, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ БОЕВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ЧАСТЕЙ АРМЕЙСКОЙ АВИАЦИИ СУХОПУТНЫХ ВОЙСК В ХОДЕ ПОДГОТОВКИ И ВЕДЕНИЯ ПРОТИВНИКОМ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ БОРЬБЫ

И.А. Таран, В.В. Пугач, В.П. Коцюба

Предложена методика оценки боевых возможностей частей армейской авиации сухопутных войск в ходе подготовки и ведения противником информационно-психологической борьбы.

Ключевые слова: армейская авиация, боевые возможности, информационно-психологическая борьба.

THE APPROACHES TO ESTIMATION OF ARMY AIR FORCE FIGHTING STRENGTH DURING ENEMY PSYCHOLOGICAL OPERATIONS PREPARATION AND CONDUCTING

I.A. Taran, V.V. Pugach, V.P. Kotcuba

Method of estimation of Army Air Force fighting strength during enemy psychological operations preparation and conducting is offered.

Keywords: Army Air Force, fighting strength, psychological operation.